Ruseinių senkapį praktiškai galima laikyti ištirtu. Neištirta liko tik ta jo dalis, ant kurios yra kaimo kapinaitės.

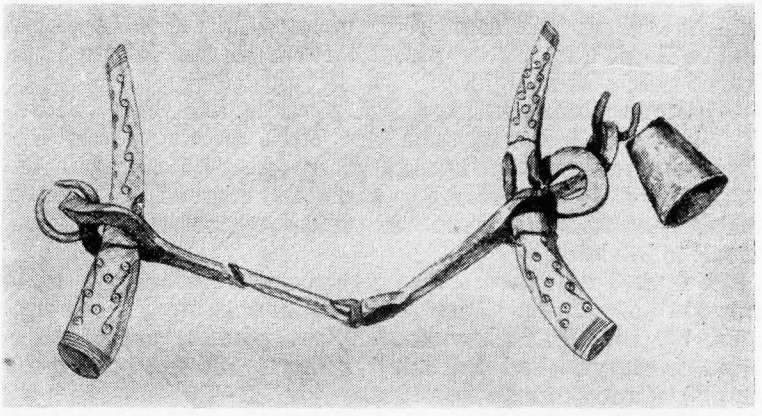

5 pav. Žąslai su kauliniais skersiniais ir prikabintu geležiniu varpeliu (Ruseiniai, Kėdainių raj., žirgo kapas Nr. 28 c).

GINTALIŠKĖS KAPINYNO, PLUNGĖS RAJ., TYRINĖJIMAI 1968—1969 METAIS

VITAS VALATKA

Plungės raj., Platelių apyl., Gintališkės kaime, Salanto upelio dešiniajame krante, stūkso piliakalnis, o 450 m nuo jo į pietus prie to paties upelio kranto yra kapinynas, kurio teritorija nuo senų laikų ariama.

1940 m. kapinyno dalį, esančią pačioje upelio pakrantėje, tyrinėjo buvusio Kultūros muziejaus darbuotojai. Tada buvo atkasta 21 nedeginto ir 12 sudegintų mirusiųjų kapai. Tyrinėjimų duomenis ir muziejuose esančius šio kapinyno pavienius radinius apibendrino Lietuvos TSR MA Istorijos instituto moksl. bendradarbė L. Nakaitė [1].

1967 m. kolūkis kapinyno teritorijoje atidengė žvyro karjerą ir pradėjo ardyti kapus. Nors žvyro vežimas

[1] Rankraštis yra Lietuvos TSR MA Istorijos institute.

ir buvo sulaikytas, bet kapinynui tebegrėsė pavojus sunykti.

Todėl nuo 1968 m. birželio 17 d. iki liepos 17 d. Telšių kraštotyros muziejus ištyrė prie atidengto karjero krašto 356 m^2 plotą ir 1969 m. nuo birželio 24 d. iki liepos 29 d. dar 336 m^2 plotą. Tirtasis plotas iš rytų į vakarus siekia 76 m ilgio.

Visame šiame vakarų šlaite rasta laidojimo pėdsakų. Iš pietų į šiaurę, įskaitant 1940 m. tirtąjį plotą ir žvyrduobės karjerą, kuriame taip pat būta kapų, bei 1968 m. ištirtąją teritoriją, kapinynas tęsiasi 85 metrus. Kapinyno kraštas aiškus tik pietinėje pusėje, pagal pat upelį ir jo skardį.

Kapai. Telšių kraštotyros muziejaus tyrinėtame plote surasta 50 kapų. Tarp jų trys kapai buvo nedeginti (Nr. 14, 16, 18). Iš beveik sunykusių kaulų padėties galima nustatyti, kad mirusieji guldyti 100—40 cm gylio duobėse, mediniuose karstuose apie 20—30° šiaurės rytų kryptimi. Du mirusieji vaikai (kapai Nr. 16 ir 18) guldyti aukštielninki, o trečio (kapas Nr. 14) lavono padėtis nenustatyta. Vaikams ant krūtinės buvę įsegta po dvi pasaginės cilindriniais galais segės, o ant kaklo tiek vienam, tiek kitam kažkokie dabar visiškai sunykę alaviniai dirbiniai (greičiausiai antkaklės). Suaugusiojo kape Nr. 14 krūtinės srityje tebuvo tik eilutėn kas 7—9 cm išdėstytos penkios pasaginės segės, kurių dvi cilindriniais, viena praplatintais ir viena daugiakampiais galais.

Kiti 42 kapai buvo sudegintų mirusiųjų. Juos galima sugrupuoti į tris grupes. Gausiausią grupę (32 kapai) sudaro kapai, kurių duobės 70—100 cm gylio. Į jas guldyti iš ąžuolo medžio išskaptuoti 88—134 cm ilgio ir 26—37 cm pločio karsteliai, galu į šiaurės rytus. Penkiuose vyrų ir trijuose moterų kapuose į karsto dugną ties viduriu buvęs įklotas vilnomis į apačią nenustatyto gyvulio kailis. Ant jo paklota lininis arba vilnonis audinys. Šešiuose vyrų ir septyniuose moterų kapuose į dugną įklota tik drobė, o moters kape Nr. 48 — vilnonė skara su kutais (kuska), kokios ir šiandien dar sutinkamos Žemaičiuose. Ant įklotosios drobės supilta iš laužo išrinkti sudegę kauliukai ir sudegintųjų įkapių metalinės liekanos. Paprastai papilta būna tik 2—3 rieškutės kauliukų.

Bet yra atvejų (kapai Nr. 31 ir 44), kada kauliukų buvo pripildytas visas pietvakarinis karsto galas iki vidurio. Ypač įdomus šiuo atžvilgiu kapas Nr. 31; jame stambūs galūnių kaulų fragmentai buvo sudėti į patį pietvakarinį karsto galą, arčiau vidurio — stuburo, šonkaulių ir pirštų smulkieji kauliukai, o jau karsto viduryje — kaukolės kaulų skeveldrėlės.

Kapuose Nr. 4 ir 15 kauliukai supilti nors ir ant vieno audinio, bet į dvi krūveles, tarp kurių buvo 10 ir 18 cm tarpai. Kape Nr. 26 rasta į drabužį suvynioti tik 8 sudegusių kauliukų gabalėliai, o kape Nr. 43 vietoj kauliukų — tik žiupsnelis juodų kaip suodžiai degėsių, ant kurių sudėtos sudegusių įkapių liekanos.

Paprastai šio tipo kapuose sudegusios įkapės būna sumaišytos kartu su kauliukais, nes, matyt, jos nebuvo atskirai renkamos iš laužavietės. Tik stambiosios kartu su lavonu degintos įkapės — geležiniai kirviai, žalvarinių karolių apvaros ant geležinės vielos — uždedamos virš kauliukų.

Nedegintosios įkapės: segės, smeigtukai, diržai, antkaklės, žąslai, miniatiūrinės šukelės, apyrankės, pavieniai gintariniai karoliai, durklai, žiedai, skiltuvai, titnago gabaliukai, dalgiai ir svarstyklės — sudedamos virš kauliukų krūvelės. Tada audinys susiaučiamas ir susegamas segėmis arba smeigtukais (smeigtukais tik moterų kapuose).

Šalia kaulų krūvelės, karsto šiaurės rytų gale dedamos moters kapams būdingos miniatiūrinės įkapės: juostų audimo plokštelės, mentelė, verpstukas, šluotelė ir adata. Dažnai šalia jų būna įdėta yla ir peiliukas. Vyrų kapuose šiame karsto gale įdedamas geriamasis ragas. Ietigalis ir žeberklas paprastai būna padėti virš karsto, viršūnės paguldant šiaurės rytų gale. Keliais atvejais virš vyro karsto ties viduriu buvo padėtas geležinis pentinas (kapas Nr. 8), pusė juostinės apyrankės (o kita pusė tos pačios apyrankės buvo tarp sudegusių kauliukų karsto viduje, kapas Nr. 44).

Virš dviejų moterų karstų (kapai Nr. 17a ir 19) šiaurės rytų gale buvo padėta po žalvarinę grandinėlę ir pirmame 12, o antrame 3 žalvariniai žiedai.

Pavieniai dirbiniai arba jų fragmentai dėti šalia karsto ir ant duobės dugno. Antai, kape Nr. 4 — ietigalis ir ragas; kape Nr. 5 — ietigalis įbestas statmenai į žemę prie karsto galo; kape Nr. 33 — trys spirale susuktos įvijos; kape Nr. 38 — pasaginė segė ir žalvarinis pentinukas; kape Nr. 48 — kryžinis smeigtukas, kito smeigė ir dvi įvijos.

Tarp šios grupės kapų rastas vienas dvigubas kapas (Nr. 17), kuriame palaidota moteris ir berniukas. Kiekvieno mirusiojo deginimo liekanos ir įkapės buvo atskiruose karsteliuose, bet jie palaidoti vienoje 145 cm ilgio, 80 cm pločio duobėje. Tarp karstelių — 14 cm tarpas.

Antrą sudegintų mirusiųjų kapų grupę sudaro kapai, kuriuose išrinktos iš laužavietės liekanos išbarstytos visame duobės dugne (kapai Nr. 7 ir 23) arba supiltos duobės dugne į krūvelę be karsto (kapai Nr. 27 ir 37). Nedegintos įkapės išdėstomos ant išbarstytų kauliukų arba į atskiras krūveles tiesiog duobės dugne. Įkapių dėjimo kryptis lieka tokia pat — į šiaurės rytus. Šių kapų duobės gylis 55—80 cm, ilgis — 110—180 cm, plotis — 44—80 cm.

Iš šios grupės kapų išsiskyrė kapas Nr. 27. Jo duobė buvo 55 cm gylio, 180 cm ilgio ir 102 cm pločio. Ant lygaus duobės dugno pietryčių kampe buvo supilta 36 cm skersmens sudegusių kauliukų krūvelė su sudegusių dirbinių liekanomis. Pietvakarių kampe buvo padėtas geležinis dalgis ir vienašmenis kalavijas su tiesiu rankenos skersiniu. Duobėje buvo dar trys dirbinių krūvelės, kurių dviejose buvo vyrui, o vienoje moteriai būdingos įkapės. Atrodo, kad čia buvo kartu sudeginti ir palaidoti vyras ir moteris.

Trečią grupę sudaro gerokai laidosenos atžvilgiu pakitę kapai. Iškastoje 22—46 cm gylio ir 20—60 cm skersmens apvalioje duobutėje ant dugno supilti iš laužo surinkti sudegę kauliukai ir įkapių liekanos, virš jų uždėtas tik vienas kitas nedegintas dirbiniukas ir duobutė užkasta (kapai Nr. 1, 24, 25, 40, 45). Moterų kapuose kauliukai supilti į vytinę antkaklę. Iš šios grupės kiek išsiskyrė kapas Nr. 24, kurio duobutės šonai buvo apdėti akmenų žiedu, paliekant tik 15×23 cm dydžio vidaus

ertmę, kurios vakarinėje pusėje sudėtos vyrui būdingos įkapės (kirvis, ietigalis, antkaklė, apyrankė gyvuliniais galais), o rytų krašte supilta sudegę kauliukai. Kapo Nr. 45 duobės dugne buvo papiltas anglių sluoksnelis, o virš jo — sudegusių kaulų gabaliukai.

Tirtojo ploto pietryčių krašte rastos ir tuščios kapų duobės. Kapo Nr. 46 duobė buvo 98 cm gylio, 120 cm ilgio ir 40 cm pločio. Jos dugne buvęs padėtas ąžuolinis skobtinis karstas, kurio plotis 30 cm, ilgis nenustatytas. Karstas buvo visiškai tuščias, nebuvo nei kaulų, nei dirbinių. Nuėmus karsto liekanas, po karsto apačia rasta duobės dugne padėta apversta didelė pasaginė segė aguoniniais galais. Kapo Nr. 50 duobė buvo 80 cm gylio, 145 cm ilgio ir 55 cm pločio. Ant jos lygaus dugno padėtas ąžuolinis skobtinis 110 cm ilgio ir 20 cm pločio karstelis. Nei karste, nei po karstu nebuvo nei kaulų, nei dirbinių.

Kapinyne rastos ir trys ypatingų kapų tipo duobės (kapai Nr. 2, 20, 36), kuriose nebuvo nei karstų, nei jokių kaulų liekanų, o tik dugne išdėstytos įkapės. Kape Nr 2 rasta kirvis, geležinis pentinas, kamanos su trinariais žąslais, diržo sagtis, geriamasis ragas ir iš dviejų vielų susukta antkaklė. Kape Nr. 20 duobės dugne gulėjo dviašmenis kalavijas makštyse, du diržo skirstikliai ir geriamasis ragas, o kapo Nr. 36 duobėje — du geriamieji ragai, du gintariniai karoliai ir visas miniatiūrinių moters įkapių komplektas.

Apeiginės duobės ir ugniavietės. Ištirtame plote — užtikta 121 duobė, pilnos tamsokos žemės su sudegusiais kauliukais ir pavieniais dirbiniais arba jų fragmentais. Duobės įvairokos formos — ovalios, apskritos, 80—150 cm gylio, 150—400 cm ilgio ar skersmens. Kai kurių duobių dugne buvo gana daug degėsių. Tokių duobių rasta Laiviuose, Siraičiuose, Akmenskynėje, Genčuose [2]. Nusistovėjusia tradicija šios duobės buvo laikomos degintiniais kapais. Gintališkėje, atkreipus į šias duobes didesnį dėmesį, paaiškėjo, kad tai ne kapai.

---

[2] **P. Kulikauskas, R. Kulikauskienė, A. Tautavičius,** Lietuvos archeologijos bruožai, Vilnius, 1961, p. 387.

Sudegusių kauliukų fragmentai neretai būna pažaliavę nuo žalvario arba parudavę nuo geležies, nors prie jų tyrinėjimų metu jokių žalvario ar geležies dirbinių nerandama. Būna ir taip, kad prie žalvario dirbinio randama geležinių rūdžių trupinių, o geležinio dirbinio irgi nėra. Patys dirbiniai išsidėstę atsitiktinėmis įvairiomis padėtimis.

Visa tai leidžia teigti, kad minėtos duobės iškastos kapinyne. Kadangi jos yra gilesnės už degintinius kapus karsteliuose, tai šie buvo suardomi ir kapų liekanos — kauliukai ir dirbiniai — išsimaišydavo užkasant vėlesnę duobę, po visą didelės duobės užpildą.

Kai kurių tokių duobių dugnuose gana ryškus degėsių sluoksnelis. Neretai šių duobių dugne būna žalvarinė įvija ar įvijinis žiedas su medžio liekanomis viduje. Tokios pat įvijos šio tipo duobėse aptiktos Laivių, Akmenskynės ir Siraičių kapuose. Galima teigti, kad šios duobės kapinyne buvo iškasamos grynai apeiginiais tikslais. Apeigų metu buvo deginama ugnis (degėsiai), atliekamos kokios apeigos (įvijos).

Tyrinėto ploto vakariniame krašte 35 cm gylyje ištirta ugniavietės liekanos. Ugniavietės pagrindas buvo išplūktas 12 cm storio molio sluoksniu. Nors pakraščiai ir buvo apardyti, ariant žemę, tačiau jos skersmuo dar siekė 140 cm. Jos 100—105 cm skersmens centras buvo išdegęs iki raudonumo, o kraštai juosvi. Ant ugniavietės pagrindo buvo kelių centimetrų storio sukietėjusių pelenų sluoksnelis, kuriame rasta susilydžiusių žalvario lašiukų.

Radiniai. Tyrinėjimų metu kapuose, apeiginėse duobėse ir ariamajame sluoksnyje rasta daugiau kaip 2000 dirbinių arba jų fragmentų.

Vyrų ir vaikų — berniukų kapuose rasta po pentinį plačiaašmenį kirvį. Paprastai vyrų kapuose jie būna normalaus dydžio, o vaikų kapuose — gerai padaryti, tinkami naudoti, bet maži. Atsitiktinai rastas vienas simbolinis kirvukas, išlenktas iš storos geležinės skardos.

Dalgiai rasti tik vyrų kapuose nedeginti, padėti ant supiltų kauliukų krūvelių. Dalgiai dideli, įvairiai išdilę. Berniukų kapuose randami tokios pat formos maži dal-

geliai, kurie į kapą buvę įdėti su dalgiakočiais. Pastarųjų liekanų randama prie dalgelių įtvarų.

Peiliai randami tiek vyrų, tiek moterų kapuose. Visi jie nedideli, tiesūs.

Rasti du mažyčiai geležiniai peiliukai, kurių ašmenys buvo tik 3,3 cm ilgio. Buvę jie su medinėmis kriaunomis. Vienas rastas vyro kape Nr. 41, kitas pavieniui. Greičiausiai tai įrankis barzdai skusti.

Beveik visuose vyrų kapuose greta ietigalio randama po žeberklą. Visi jie įtveriamieji, kai kurie tordiruoti.

Vyro kape Nr. 8 rastas iš žalvarinės vielos išlankstytas, nusmailintu galu meškerės kabliukas. Apeiginės duobės žemėse rastas pavienis iš molio išdegto 5 cm skersmens tinklo pasvaro fragmentas.

Apeiginės duobės žemėse rastas ir 6 cm ilgio geležinis kirstukas, kurio ašmenys išploti, 1,76 cm pločio.

Kapinyne nerasta nė vieno verpstuko. Moterų kapuose sutikti tik iš vielos ir skardelės padaryti simboliniai verpstukai, kurie dėti kartu su kitomis simbolinėmis įkapėmis: juostų audimo plokštelėmis, mentele, šluotele, padaryta iš vielų pluoštelio arba įkarpytos susuktos skardelės, adata. Kartu su simbolinėmis įkapėmis moterų kapuose rasta geležinių ylų.

Iš buitinių reikmenų kapinyne rasta nemaža skiltuvų. Labiausiai paplitę atriestais galais, bet yra ir uždaro tipo. Kapuose kartu su skiltuvais randamas ir titnago gabalėlis.

Galąstuvėlis rastas tik vienas, smiltaininis su išgręžta skylute pavėrimui. Prie ugniavietės rastas vienu aptrintu šonu 18×12×4,5 cm dydžio akmuo.

Apeiginėse duobėse, tur būt, iš suardytų kapų, rasta cilindrinių spynų ir jų raktų fragmentų.

Tyrinėjimų metu rasta daugiau kaip dešimt svarstyklelių fragmentų. Tik vienos svarstyklelės rastos kape, o kitų visų fragmentai buvo apeiginėse duobėse. Tarp jų buvo ir lėkštelių fragmentų. Vyro kape kartu su svarstyklelėmis rasti trys svoreliai. Kiti visi svoreliai (iš viso rasta penkiolika) yra pavieniai radiniai.

Tiek vyrų, tiek moterų kapuose randama po vieną ar du geriamuosius ragus. Daug jų fragmentų buvo apeiginėse duobėse. Geriamieji ragai puošti žalvariniu ap-

kalu tik ties briauna. Briaunos apkalai dvejopi: cilindriniai, kai briauna aplenkiama cilindriškai sulenkta juostele, ir juostiniai, kai tik išorinis briaunos kraštas apkalamas žalvarine siaura juostele. Juostiniai apkalai dažnesni prie ragų vaikų kapuose.

Tirtajame kapinyno plote pasitaikė tik kelios puodų šukelės. Visos šukelės yra žiestų puodų, ornamentuotos lygiagrečiais tiesiais arba banguotais grioveliais.

Ir kalavijų rasta nedaug — tik du ir trečiojo galas su rankena. Sveikieji kalavijai buvo suardytuose kapuose. Vienas jų vienašmenis, o kitas dviašmenis, kaip ir atskirai rastasis kalavijo galas. Apeiginių duobių žemėse aptikta 13 kalavijų rankenos galų, 2 rankenos skersiukai, 9 makščių galų apkalai ir 2 kalavijo ašmenų nuolaužos. Susidaro įspūdis, kad, kasant apeiginę duobę, rastoji kape kalavijo geležtė buvo paimama, o supuvusios ir atkrintančios rankenos detalės, makščių apkalai ar nulūžtančios ašmenų viršūnės būdavo numetamos, ir jos taip atsidurdavo apeiginės duobės užpilde.

Kapinyne kur kas dažnesnis radinys — ietigalis. Jų rasta tiek įmovinių, tiek ir įtveriamųjų. Įtveriamieji ietigaliai labiau būdingi berniukų kapams. Labiausiai mėgstami buvo įmoviniai užkirsta plunksna.

Vyrų kapuose užtinkama ir kovos peilių. Kape Nr. 8 jų rasta net du. Ypač puošnios buvusios jų odinės makštys, kurių ornamentus sudaro smulkiom žalvarinėm plokštelėm prikalinėtos vingiuotos linijos. Apeiginėse duobėse pačių peilių neberasta, išlikę tik makščių fragmentai arba jų apkalų detalės.

Iš kario aprangos daiktų dažniausiai randama diržų fragmentų. Beveik kiekviename vyro ar berniuko kape rasta vieno sudeginto ir kito nedeginto diržo liekanų. Diržų sagtys penkiakampės, apvalainos su vienu ar dviem skersiukais. Diržai buvę puošnūs, prikalinėti alavo vinučių arba žalvarinių apkaliukų, jie su vienu ar dviem skirstikliais. Labai gražūs buvę kamanų diržai ir pavadžiai. Dažnai jie puošti gražiais profiliuotais apkalais, klotais plonomis sidabro plokštelėmis. Iš kitų kamanų detalių rasta žąslų ir sagčių. Pažymėtina, kad dalis sagčių yra gotlandiškos kilmės.

Netrūksta kapinyne ir pentinų, kurių vieni yra geležiniai, o kiti iš žalvario, padaryti nerūpestingai, ir daugiau primena simbolinę įkapę, negu vartojamą daiktą.

Kapinyne pavieniui rastos 4 balno kilpos. Ypač įdomios dvi vienodos kilpos, kurių šonuose tarp kojų ertmės ir pasajos įvorės buvę pritvirtinta po žalvarinę plokštelę su reljefiškai pavaizduotu žmogaus veidu. Tai bene pirmos tokios mūsų respublikoje senųjų kapinynų balnakilpės.

Ypač daug kapinyne įvairių papuošalų. Iš galvos papuošalų suardyto kapo vietoje rasta vieno apgalvio skersinuko fragmentai ir keletas smeigtukų galvos dangai prisegti. Jų būta bent trijų rūšių: kiaurarašte rateline galvute, apvalia galvute ir plokšteliniai.

Iš kaklo papuošalų mėgstamiausios buvo 3—5 apvijų geležinės antkaklės, apvarstytos ištisai žalvariniais ir stikliniais karoliais. Retame moters kape jų nerandama. Vyrų ir vaikų kapuose randamos iš dviejų ir trijų vielų vytos antkaklės, užsibaigiančios iš vienos vielos padarytomis kilpelėmis. Sunaikintuose kapuose aptikta ir iš 8 vielų pintų antkaklių fragmentai.

Pavieniui rasta ant žalvarinės vielelės užvertų geltonos masės karoliukų. Apvarėlės nedidelės, greičiausiai jos nebuvo nešiojamos ant kaklo.

Gintarinių karolių apvarų nerasta. Rasta tik po vieną ar du, įkištus į sudegintų kauliukų krūvelę. Karoliai grubūs, nešlifuoti, tik apskaldyti.

Lankinės laiptelinės segės rastos dvi. Jos padarytos iš varinės skardos ir klotos sidabro plokštele.

Daugiausia rasta pasaginių segių. Kai kuriuose kapuose jų buvo net po 12. Viename kape kartais pasitaiko 4—5 variantų (cilindriniais, daugiakampiais, žvaigždiniais, aguoniniais, pastorintais ar praplatintais galais). Kai kurių segių lankeliai apvynioti plonyte žalvarine vielele. Kapinyne rasta nemaža ir miniatiūrinių, tur būt, simbolinių šio tipo segelių, kurios tik nerūpestingai išlenktos iš apvalios vielos.

Kapuose su mažais karsteliais rasta nemaža plokštinių keturlapio dobilo lapo formos segių. Kai kuriuose kapuose jų buvo net po 4. Jų viršus buvęs klotas sidabro plokštele.

Tik moterų kapuose ir apeiginėse duobėse rasta kryžinių smeigtukų arba jų fragmentų. Visų smeigtukų kryžmos išplotos padengtos ornamentuotomis sidabro plokštelėmis ir su iškeltais penkiais kūgeliais. Prie smeigtukų buvo pritvirtinamos grandinėlės su kabučiais galuose.

Viename moters kape rastas smeigtukas su keturlapio dobilo lapo pavidalo galvute.

Kapinyne ypač daug įvijinių apyrankių fragmentų. Iš juostinių apyrankių labiausiai mėgtos gyvuliniais galais ir netaisyklingo skerspiūvio lankeliu. Kai kuriuose moterų kapuose buvo po 8—9 apyrankes. Vyrų kapuose paprastai randama po vieną sulaužytą ir sudegintą, o kitą sveiką juostinę apyrankę. Apeiginių duobių žemėse rasta dviejų juostinių alavinių apyrankių fragmentų; jų tikslesnės formos nustatyti nebegalima.

Gintališkėje labai mėgta žiedai. Jų aptikta įvairiausių variantų: įvijinių, įvijinių juostelinių, pastorintų, paplatintų ar pintu viršumi. Visi jie vartoti kartu. Antai kape Nr. 17 a iš 14 žiedų 3 buvo įvijiniai iš pusapvalio skerspiūvio vielos, 9 įvijiniai iš žalvarinės juostelės, 1 — paplatinta vidurine apvija ir 1 — pastorintu rantuotu viršumi. Apeiginėje duobėje rastas vienas juostinis alavinis žiedas.

Moterų kapuose randama po 4—5 mažus žvangučius, kurie buvę sudeginti kartu su mirusiąja.

Be metalinių įkapių, kai kuriuose kapuose (Nr. 8, 17, 39, 49) rasta 4—7 cm ilgio trikampiai pagaliukai su išrantytais kraštais. Jie buvo arba įsmeigti į sudegusių kauliukų krūvelės vidurį, arba padėti ant karsto dugno ir apipilti kauliukais. Praktiškai jų panaudoti niekur negalima. Kadangi jie į kapą dedami kaip svarbi įkapė, reikėtų juos laikyti kokiais ritualiniais ar magišką reikšmę turėjusiais daiktais, analogiškais australiečių čiuringams.

Chronologija. Remiantis tuo, kad 1940 m. ištirtoje kapinyno dalyje degintiniai kapai su normalaus dydžio karstais datuojami X a. pabaiga ir XI amžiumi, palaidojimai mažuose karsteliuose datuotini XI a. pabaiga ir XII, iš dalies gal ir XIII amžiais. Tai patvirtina ir skandinaviški dirbiniai, Rytų Pabaltyje pasirodę XI a. antroje pusėje. Iš kapo Nr. 33 (su mažu karsteliu) paimtos ang-

lies amžius radiokarboninėje laboratorijoje nustatytas 770 metų ±80 metų. Taigi, kapas Nr. 33 datuotinas 1180 metais (±80 m.), arba XII—XIII amžiais. Tam pačiam laikotarpiui turėtų priklausyti ir degintiniai kapai, kurių kauliukai pilti į dideles duobes, tuštieji ir ypatingieji kapai, nes jie įmaišyti tarp minėtų mažakarsčių kapų ir jų duobės nesiskiria nei forma, nei dydžiu.

Chrnologiškai vėlyvesnės yra apeiginės duobės, kuriomis perkasti kapai. Duobės turėjo būti iškastos, praėjus kelioms dešimtims metų, nes karstai buvo supuvę, dirbiniai stipriai oksidavęsi ir apnykę.

Virš šių apeiginių duobių XII—XIII a. (o gal ir XIV a.) sudeginti mirusieji laidoti mažose negiliose duobutėse be karstų. Įdomu, kad iš vieno tokio vėlyvo kapo (Nr. 45) paimtų anglies gabaliukų amžius yra 530± ± 100 metų [3]. Taigi, kapas yra iš 1420 metų (± 100 metų). Vadinasi, galėtų priklausyti ne tik XIV a., bet ir XV a.

Rastoji virš apeiginių duobių ugniavietė turėtų būti iš to paties laikotarpio.

KRŪMINIŲ KAPINYNO, VARĖNOS RAJ., TYRINĖJIMAI 1969 METAIS

REGINA KULIKAUSKIENĖ

1969 m. gegužės mėnesį iš Varėnos partijos rajono komiteto Lietuvos TSR Mokslų akademijos Istorijos institutui buvo pranešta, kad šio rajono „Švyturio" kolūkio teritorijoje, Krūminių kaime, vykdant statybas, aptikti žmonių griaučiai, prie kurių rasta: geležinis plačiaašmenis kirvis ir geležinio pentino dalis (pav. 6 : 2, 7). Buvo aišku, kad čia yra lig šiol nežinotas senkapis, kuriam gresia kad ir dalinis jo suardymas. Kolūkio pirmininko St. Kačėno prašymu, Instituto archeologai ėmėsi skubių gelbėjimo darbų. Buvo susitarta ištirti tik tą plotą, kuriame statoma automašinų plovykla. Kasinėjimai buvo vykdomi birželio mėn. 3—12 dienomis Instituto bendradarbių R. Kulikauskienės ir E. Radzvilovaitės.

[3] Abiejų kapų anglies pavyzdžių amžių nustatė Geologijos instituto radiokarboninės laboratorijos Vilniuje asistentas K. Šulja.